

Појавом ових изузетних монографија, у којима Ивана Антонић умесно користи опробане у својим ранијим истраживањима лингвистичке методе испитивања у области синтаксе и семантике реченице, направљен је важан искорак у домаћој лингвистици јер је у њима заокружено једно комплексно проучавање падежних функција као збира посебних семантичких подсистема који чине један разуђен систем и темпоралних односа у сложеним синтаксичким структурама. Потоњи су описани како из аспекта њихове синхронијске разуђености, где ауторка доследно издваја прототипичне структуре и оне које теже исказивању контаминираних синтаксичко-семантичких односа, тако и из дијахронијске перспективе, и то од почетка формирања савременог српског стандарда у 19. веку и до времена објављивања монографије.

Сумирајући све што је претходно речено, можемо констатовати да су монографије Иване Антонић — као целовито заокружено истраживање које нуди низ оригиналних решења лингвистичких проблема и конкретне одговоре на нека ужа питања која се постављају у савременој теорији падежа и синтакси, а која су од суштинског значаја за развој проучавања граматике српског језика, посебно њеног функционално-семантичког аспекта, представља драгоцен допринос науци о језику. Неоспорно је да су ове књиге — пре свега због свог високог научног нивоа и огромног истраживачког и аналитичког материјала, као и због низа још увек мало проучених, али изузетно важних питања — представљају несумњив значај за српску лингвистику. Ауторка се бави истраживањима каквим се у оквиру датог предмета нико пре ње није бавио ни с толиком ширином захвата ни с толиком дубином изучавања појава о којима је реч.

С обзиром на све речено, свесрдно и с посебним задовољством препоручујемо најновије монографије Иване Антонић свима кога занима проблематика граматичке семантике и функционално-семантичка перспектива анализе словенских језика.

Људмила Појовић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
ljudmila.popovic@fil.bg.ac.rs

UDC 821.162.4.09 Harpán M.(082)(049.32)

Medzi imagináciou a exaktnosťou, zborník na počesť Michala Harpána — Između imaginacije i egzaktnosti, zbornik u čast Mihala Harpanja / editorka Marína Šimáková Speváková. Novi Sad, Filozofski fakultet, 2025. 329 str.

Научни зборник *Између имагинације и еџакџносџи*, за који је иницијатива потекла са Одсека за словакистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, представља свеобухватан скуп текстова насталих у част професора Михала Харпања. Кроз радове сагледано је његово деловање у више области: педагошкој, научној и преводилачкој. Посебно је истакнут мултидисциплинарни приступ његовог научног рада са освртима на билатералност и трансгенерацијски допринос у области проучавања словачке књижевности. Зборник је двојезичан, али је већина радова на словачком језику, са изузетком рада Ане Марић, која пише о антологији *Црна боја радосџи* и рада Александре Корде Петровић који се бави антологијама чешке књижевности, а који су написани на српском језику, док су двојезичне „Белешка приређивача“ Марине Шимакове Спевачове и „Селективна библиографија“ коју је саставила Наташа Белић.

Први део зборника под називом „Селективна библиографија Михала Харпања“ састављача Наташе Белић представља систематичан преглед најважнијих радова и публикација које је Харпањ објавио током своје богате научне и педагошке каријере из области теорије књижевности, књижевне критике, поезије, преводилаштва и педагогије, пружајући преглед разноврсних тема којима се бавио. У библиографији су заступљени радови у до-

маћим и међународним часописима, зборницима, као и монографска издања. Посебно место заузимају радови који се баве проучавањем мањинске словачке књижевности, што сведочи о Харпањовој посвећености очувању културног идентитета и традиције у мулти-културном простору Војводине. Библиографија приказује динамичност и развој научног израза од ране фазе есејистичког приступа до потоње интеграције теоретских и практичних увида а такође представља и показатељ ширег развоја словачке књижевне теорије и културе у којој је Харпањ био један од водећих интелектуалаца.

Рад Петра Зајаца „Вечно је зелена... Седа теорија књижевности“ представља рефлексију о теорији књижевности кроз метафору зелене боје и алудира на новелу Павела Виликовског, који је био близак пријатељ Михала Харпања. Аутор у раду метафоричким језиком пропитује традицију и новине у теорији књижевности. Наслов указује на вечност промена и динамичност у коришћењу теоријских модела, као и на њихову трајност и непролазност. Фокусира се на контраст између зеленог као означитеља живота, раста, плодности и свежине и сиве боје која симболизује старост, традицију, статику или неутралност. Овим контрастом Зајац указује на својеврсну тензију између нових приступа и застарелих парадигми у књижевној теорији. Поред фактографских и концептуалних аспеката, рад нуди филозофску рефлексију о уметности и њеној сталној еволуцији и притом указује на нужност дијалога између различитих приступа. Посебну вредност овог прилога чини језик са елементима семиотике и херменеутике, наглашавајући како теорија књижевности не остаје статична већ је поље живих промишљања које се адаптира на нове изазове.

Мирослав Дудок у раду под насловом „Стредокрај књижевног простора“ бави се анализом концепта књижевног простора са посебним освртом на његову средњу позицију. Аутор истражује структуру и функцију књижевног простора као концепта који повезује различите елементе књижевног дела, као и однос између унутрашњег и спољног света књижевности. „Стредокрај“ у наслову представља средиште, тачније есенцијални простор унутар којег се одвијају кључне интеракције књижевног дела. Дудок у раду користи интердисциплинарни приступ, спајајући књижевну теорију, географију и културне студије, не би ли детаљно мапирао како се концепт простора манифестује и развија у књижевности. Аутор разматра утицај просторних односа на ликове, радњу и тематику, као и на начин на који читаоци доживљавају и интерпретирају књижевне просторе. У раду се фокусира и на специфичне примере из словачке књижевности, кроз које илуструје теоријске моделе и концептуална разматрања. Дудок такође указује на динамичност књижевног простора као поља у ком се стварају значења, али и на његову вишеслојност и вишезначност. Мирослав Дудок проширује разумевање места и простора у књижевности, пружајући богату анализу простора као кључног фактора у наративној структури и семантичком смислу дела. Кроз интердисциплинарни приступ, рад успешно повезује теоријске поставке са конкретним примерима, што га чини драгоценим извором за истраживаче и студенте књижевности.

Зора Прушкова у раду „Естетске мапе Михала Харпања“ фокусира се на проучавање и приказ естетских вредности и перцепције културног пејзажа кроз специјализоване мапе. Користећи интердисциплинарни приступ, овај рад анализира како просторни елементи — било природни или антропогени — доприносе естетском доживљају и вредновању крајњег простора. Ауторка приказује начин маркирања естетских вредности у културном простору, што је изразито значајно за разумевање како људи перципирају и вреднују различите делове пејзажа. Теоријски оквир се заснива на идентификацији позитивних и негативних естетских вредности, као и на њиховој квантификацији у оквиру геопростора, што је новина у истраживању културног наслеђа. Природни елементи као што су шуме, водене површине те објекти са историјском и духовном вредношћу чине позитивне естетске тачке, док су насељена места чешће доживљена као са нижим естетским вредностима. Посебна пажња посвећена је феномену „Genius loci“ — духу места, односно специфичној атмосфери и вредности одређеног простора која се одражава кроз историјске, културне и природне факторе. Рад представља искорак у повезивању теорије естетске перцепције са практичним мапирањем, отварајући нове могућности у истраживању и заштити културних пејзажа.

Зузана Чижикова у раду „Још један прилог нашој међуратној поезици“ пише о књижевном феномену поезије између два светска рата са посебним фокусом на специфичности и тенденције тог доба у словачкој књижевности. Ауторка истражује тематске и стилске особености међуратног поетичног израза, указујући на промене које су уследиле услед друштвених и политичких турбуленција тог периода. Нагласак је на интертекстуалности и алузивности, где се реферише на дела светске књижевности и филозофије, као и на унутрашње књижевне везе и аутореференцијалност унутар саме словачке књижевности. Чижикова приказује како песници тог доба користе разноврсне књижевне стратегије за изражавање осећања, идеја и друштвених протеста, што их чини значајним учесницима културних токова између два рата. Ауторка указује на специфичне језичке иновације и изражајне технике за преношење личних и колективних искустава, те приказује вишеслојност песничког израза између два светска рата који је и поетички комплексан и друштвено ангажован, осветљавајући његове различите димензије и допринос историји књижевности.

Текст под називом „Суплемент уз књигу Михала Харпања Теорија“ књижевности пружа проширене увиде, анализе и додатне контекстуализације рада овог значајног теоретичара књижевности. Михаловичев рад се може схватити и као наставак или проширење кључних идеја и теоретских модела у Харпањовим делима. Пружа нове перспективе које прожимају његове раније текстове, додатно продубљујући разумевање његовог доприноса књижевности. Рад укључује анализе које повезују естетске, филозофске и семиотичке аспекте књижевности, осветљавајући сложене односе између форме и значења. Аутор настоји да прикаже континуитет Харпањовог истраживања са савременим проучавањима књижевног феномена, истиче интердисциплинарни приступ, повезивањем лингвистике, естетике и књижевне теорије у сложен мозаик знања. Такође се наглашава значај рада Михала Харпања за проучавање словачке књижевности и њеног места у ширем европском и светском културном контексту.

Рад „Књижевност на филмском платну“ пружа детаљну анализу односа између књижевних дела и њихових филмских адаптација у контексту средњоевропске културе. Познати словачки семиотичар и књижевни теоретичар, Тибор Жилка бави се проучавањем интертекстуалности и интермедијалности између књижевности и филма. Рад истиче специфичности адаптације књижевних дела у филмове, наглашавајући како књижевни текстови постају пермутације постојећих текстова, а филмске адаптације реинтерпретирају те пермутације у визуелни и наративни језик филма. Посебна пажња посвећена је друштвеном и историјском контексту средње Европе, где су уметничке форме често под утицајем политичких и друштвених промена, што се рефлектује и на сам процес адаптације. У раду се разматрају Жилкове теорије о адаптацијским поступцима, као што су елиминација, адиција и контаминација, које објашњавају начине на које телевизијски или филмски аутори трансформишу оригиналне књижевне изворе. Истакнуто је да филм пружа могућност динамичније нарације у односу на књижевне текстове, захтевајући посебне стратегије за преношење унутрашњих психолошких слојева ликова.

Михал Бабјак се у тексту „Плуралитет, другост и варијантност“ као културна вредност бави концептима плуралитета, различитости и варијантности као кључним културним вредностима. Овај рад се осврће на то како културне и књижевне праксе треба да уважавају вишеструког израза, идентитета и приступа. Бабјак истиче плуралност као основну особину савремених култура, наглашавајући да култура није монолитна већ се састоји од различитих слојева, перспектива и гласова. Другост се третира као витална компонента развоја и богатства културних и уметничких феномена, где се поштују различитости израза унутар шире културне заједнице. Другост се посматра кроз призму промене и адаптације, где се индивидуални и колективни облици комуникације развијају кроз варијације које обогаћују културни дијалог. Бабјак наглашава да је прихватање плуралитета важно за очување креативности и отворености у књижевности и уметности, као и за препознавање различитих идентитета и традиција унутар једне културне целине. Рад се ослања на теоријске основе савремених културних студија и књижевне теорије, истичући важност интеркултуралности и међузависности различитих културних сфера. Посе-

бан значај даје се регионалним и мањинским културама, чији допринос култури треба признати и вредновати као део шире плуралне структуре.

Рад Ивана Шуше под називом „Теорија књижевности са генолошког погледа (словачко-чешко-италијански аспект)“ бави се проучавањем књижевности из перспективе жанровске теорије (генологије). Тема рада је анализа књижевности кроз призму жанрова, односно систематског класификовања књижевних дела по врстама и жанровима као основним организационим принципима књижевне структуре. Шуша излаже кључне принципе генологије — жанровске теорије — која објашњава како се књижевни текстови групишу, разликују и међусобно повезују према одређеним формалним, тематским и функционалним критеријумима. Рад истражује историјски развој теорије жанра и њен значај за анализу књижевности као система, те разматра како жанрови рефлектују друштвене и културне услове времена настанка дела, али и како се они мењају кроз време, што подразумева динамичност и варијабилност жанровских граница. Посебан значај даје се интердисциплинарној повезаности књижевне теорије са другим наукама, као што су семиотика, филозофија, теологија и психологија, како би се обухватио сложени карактер књижевног текста. Шуша наглашава важност познавања жанрова за правилно тумачење значења и естетике књижевности, истичући да жанровски оквир пружа основ за тумачење уметничке форме и функције.

У раду „Између две ватре или почеци читања књижевности“ Адам Светљик пише о истоименом Харпањовом чланку из 1969. године, али о погледу на књижевност кроз призму сложеног сучељавања различитих култура и традиција, што је специфично за дело Михала Харпања. Назив рада алудира на ситуацију „између две ватре“ као метафору за Харпањов положај између различитих националних, културних и језичних сфера, нарочито у контексту словенске мањинске заједнице у Војводини. Рад детаљно приказује прве кораке и развој Харпањовог читања и интерпретације књижевности које се ослањају на искуства разноликог културног подручја, уз посебан нагласак на дијалог између српског, словачког и југословенског културног контекста. Аутор наводи да Харпањ углавном настоји да ослободи књижевне текстове од уских националних оквира и отвори простор за компаративну анализу која укључује шири спектар културних утицаја. Наглашава се интердисциплинарни приступ и употреба различитих теоријских модела у проучавању поезије, прозе и књижевне теорије. Аутор посебно наглашава значај Харпањове педагошке и научне мисије у процесу афирмације и развоја словачке књижевности и њеног места унутар југословенског и европског књижевног простора. Посебно се истиче Харпањев допринос разумевању књижевности као простора интеркултурних интеракција и размена.

Рад Александре Корде Петровић под називом „О српским антологијама чешке књижевности“ бави се критичком анализом и рефлексijом ових публикација, са посебним освртом на избор и приказ кључних аутора и текстова. Ауторка се фокусира на историјски развој и значај антологијских издања чешке књижевности, осветљавајући однос између књижевних вредности и идеолошких парадигми које стоје иза избора текстова. Рад анализира како антологије функционишу као инструменти формирања канона и културног идентитета, имајући у виду савремене критике и изазове везане за инклузивност и заступљеност мањинских и мање познатих аутора, а такође указује на принцип селекције у антологијама који балансира између традиционалних класика и новије књижевне продукције, са нагласком на потребу за равнотежом између конзервативних и прогресивних приступа. Анализа је богата примерима из конкретних антологија, где се детаљно проучавају избор текстова и њихова репрезентативност за историју и развој српске књижевности. Ауторка се дотиче и питања преводилаштва унутар антологијског контекста, разматрајући како преводи доприносе доступности и разумевању књижевног наслеђа ван матичне културне средине.

Рад Марине Шимакове Спевакове под називом „Словачка наука о књижевности у примерима Михала Харпања, Михал Харпањ о превођењу“ анализира његов допринос теорији књижевности и пракси превођења, осветљава Харпањову улогу као преводиоца естетски и канонски вредних књижевних дела словачких аутора, као и његов теоријски допринос разумевању феномена уметничког превођења. Истиче се његова теоретска позадина

у оквиру структуралистичке и семиотичке традиције, у којој тумачи превођење као посебно сложен комуникативни процес са сопственим правилима и трансформацијама. Харпањ у својим радовима истиче категорију „промене“ значења и форме у превођењу, наглашавајући да ауторски превођење не може бити пук почетак дословног преноса текста, већ креативни процес. Ауторка наглашава Харпањову способност да повеже теорију и праксу, што се огледа у његовом раду на преводима који се баве дубинском анализом језика, стила и културног контекста. Такође указује на његов допринос теорији аутопревођења, где аутор истовремено креира изворник и његов превод, што захтева висок степен двоструке креативности. Анализа такође води рачуна о специфичностима превођења поезије са словачког на српски језик, нарочито у погледу ритма, метрике и семантичких нијанси, што Харпањ детаљно проучава. Истакнута је улога превођења у ширењу и повезивању културних простора и као основна компонента међукњижевне комуникације. Марина Шимакова Спешакова пише о Михалу Харпању као значајном научнику и преводиоцу који је својим анализама и практичним делима знатно допринео разумевању уметничког превођења, нарочито у контексту мањинских словенских заједница. Његова метода интеграције теорије и праксе чини његов рад релевантним и данас, како за теорију књижевности, тако и за транслатологију.

У наставку зборника Зузана Тирова пише о превођењу имена са словачког на српски језик на примерима превода Михала Харпања, и то дела Павла Виликовског и Душана Митане, Ана Марић је написала приказ антологије словачке прозе 20. века *Црна боја радосић* коју је приредио и превео Михал Харпањ а Јана Домониова пише о Харпањовој интерпретацији поезије Паља Бохуша.

Последњи део зборника под називом „Награде Михала Харпања“ наводи списак значајних признања и награда које је проф. др Мицхал Харпањ током своје каријере добио за свој научни, педагошки и преводилачки рад, а међу којима се као највредније помињу Златна медаља Филозофског факултета Универзитета Коменски за педагошки и научни рад, награда „Павел Орсаг Хвјездослав“ за превод и промовисање словачке књижевности у иностранству, као и одликовања Министарства културе Републике Словачке и Министарства спољних послова Словачке. Ова признања илустрирају високу вредност и међународну препознатљивост Харпањовог доприноса књижевној науци, теорији књижевности и преводилаштву, нарочито у контексту словачке књижевности и мањинске културе.

Овај зборник представља значајан допринос словакистици те науци о књижевни уопште, нарочито у контексту мањинских заједница и њиховог културног бића. Различитим приступом и методолошком разноврсношћу радови су показали у свом светлу личност проф. Михала Харпања — нашег значајног теоретичара и историчара словачке књижевности. Зборник *Између имагинације и еџакћносић* представља омаж посвећености и континуираном раду проф. Михала Харпања на унапређењу знања и разумевања словачке књижевности и културе.

Зденка Валентиј Белић
zdenkavb@gmail.com

UDC 821.161.1.09 Tolstoj L. N.(049.32)

ГЛАВНИ ЈУНАЦИ: ЕРОС, ТАНАТОС И ЛОГОС

Оливера Жижовић. *Демони љубави: Лав Толстој и дубинска психологија*.
Београд: Федон, 2024, 412 стр.

Опсежна и драгоцен монографија *Демони љубави: Лав Толстој и дубинска психологија* Оливере Жижовић посвећена је њеној менторки Тањи Поповић, за њихов „дијалог који се наставља“, како се наводи у посвети. Књига је осмишљена кроз осам поглавља, уз не-